

niod

instituut voor
oorlogs-, holocaust-
en genocidestudies

Reactie NIOD op de Internetconsultatie inzake de wijziging van de Archiefwet 1995 en 2026 ter uitvoering van overweging 158 van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG)

Inleiding

Het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies reageert op de internetconsultatie van de voorgestelde wijziging van de Archiefwet 1995, met doorwerking naar de toekomstige Archiefwet 2026. Wij ondersteunen deze wijziging als een noodzakelijke en verantwoorde stap richting structurele digitale toegankelijkheid van overheidsarchieven, waarbij privacybescherming en bredere maatschappelijke waarden zorgvuldig met elkaar in balans worden gebracht.

1. Steun voor de voorgestelde wetswijziging

Wij onderschrijven de voorgestelde wijziging van de Archiefwet 1995, inclusief doorwerking naar de Archiefwet 2026, omdat deze een cruciale stap is richting de digitale toegankelijkheid van overheidsarchieven. Tegelijkertijd wordt het belang van privacybescherming gewaarborgd, met een zorgvuldige afweging van publieke waarden.

Deze wijziging draagt bij aan het behoud van cultureel erfgoed, het versterken van de democratische rechtsstaat en het mogelijk maken van het collectieve vermogen om het verleden te onderzoeken en kritisch te duiden.

2. Wettelijke grondslag voor online publicatie

De voorgestelde wijziging biedt een expliciete wettelijke basis voor de online publicatie van archiefstukken die bijzondere of strafrechtelijke persoonsgegevens van nog levende personen bevatten. Deze stukken kunnen, mits aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan, voor eenieder via internet ter raadpleging of gebruik beschikbaar worden gesteld.

Deze wijziging sluit aan bij de AVG, die ruimte biedt voor de verwerking van archieven met betrekking tot perioden van dictatuur, genocide, totalitaire regimes en oorlogsmisdaden. In overweging 158 van de AVG wordt het belang van brede, digitale toegang tot dergelijke archieven benadrukt, met oog op historisch inzicht, educatie en verantwoording.

NIOD

Herengracht 380
1016 CJ Amsterdam
www.niod.nl

Een instituut van de
Koninklijke Nederlandse
Akademie van
Wetenschappen

De Europese wetgever biedt nationale wetgevers de mogelijkheid om een uitzondering te maken op het verwerkingsverbod van bijzondere en strafrechtelijke persoonsgegevens, mits het maatschappelijke belang zwaarder weegt dan de inbreuk op privacy. Het NIOD onderschrijft dit uitgangspunt, maar wij benadrukken dat privacybescherming altijd moet worden gewaarborgd. Een afweging van belangen moet zorgvuldig en transparant plaatsvinden, met inachtneming van de beginselen van subsidiariteit en proportionaliteit.

3. Praktische toepassing en wetenschappelijk onderzoek

Het NIOD pleit voor een ruime interpretatie van archiefstukken die bijzondere of strafrechtelijke persoonsgegevens van nog levende personen bevatten. Dit zou niet beperkt moeten blijven tot de online publicatie van 'reproducties van', oftewel scans van analoge originelen. In de praktijk blijkt namelijk dat gebruikers – met name onderzoekers – niet alleen gebaat zijn bij reproducties maar ook bij bijvoorbeeld 'platte' datasets of verrijkte bestanden zoals transcripties. Juist deze vormen van ontsluiting zijn van essentieel belang voor diepgravend en vernieuwend onderzoek, vooral bij toepassing van digitale analysemethoden zoals datamining.

In dit kader wil het NIOD de wetgever wijzer op het belang van de onderzoeker en waarschuwen voor het risico van een ongelijke situatie. Door de voorgestelde wetswijziging wordt het voor burgers mogelijk om archieven met bijzondere en strafrechtelijke persoonsgegevens eenvoudig online raadplegen (mits aan de voorwaarden is voldaan). Tegelijkertijd worden onderzoekers die deze archieven – inclusief scans, datasets of verrijkte bestanden - in het kader van wetenschappelijke onderzoek willen gebruiken, geconfronteerd met strengere eisen en aanvullende voorwaarden en procedures. Juist voor deze groep is het essentieel om beschikking te hebben over de data in een verwerkbare vorm, los van een specifieke website of online infrastructuur.

4. De wetswijziging toegepast op het CABR

Onze ervaring met het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR) toont aan waarom deze wetswijziging noodzakelijk is. In onze reactie van 10 januari 2025 (zie: <https://www.niod.nl/nieuws/reactie-niod-op-publicatie-namenlijst-cabr>) hebben wij gepleit voor snelle online beschikbaarstelling van de gescande dossiers. Hoewel het huidige wettelijk kader onder de AVG al ruimte biedt voor publicatie, erkennen wij dat de expliciete grondslag in de wet helderheid biedt en langdurige juridische onzekerheid voorkomt.

Het CABR is al meer dan 20 jaar fysiek beschikbaar in de studiezaal van het Nationaal Archief, maar digitale toegankelijkheid ontbreekt nog. Die digitale toegankelijkheid is essentieel voor zowel wetenschappelijk onderzoek als voor maatschappelijke en technologische aansluiting bij de hedendaagse informatievoorziening.

Het CABR zou per 1 januari 2025 als openbaar archief toegankelijk worden. Het huidige wetsvoorstel vraagt echter om het archief langer te beperken om online publicatie mogelijk te maken, wat verwarrend is en lijkt in tegenspraak met het doel van de wetswijziging.

Wij pleiten ervoor om in de wet expliciet vast te leggen dat online publicatie kan plaatsvinden bij zwaarwegend maatschappelijk belang, zelfs wanneer niet volledig uitgesloten kan worden dat archieven persoonsgegevens van nog levende personen bevatten – ongeacht de status van het archief (openbaar of beperkt openbaar). Het verlengen van de beperkingstermijn om slechts online publicatie mogelijk te maken, zou namelijk de bredere toegankelijkheid van archieven voor bijvoorbeeld onderzoeksdoeleinden (met datasets) onterecht belemmeren.

5. Rechtsbescherming, waarborgen en de rol van de archivaris

Wij erkennen de zorgen van de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) over de risico's voor de privacy van nog levende personen. De voorgestelde wijziging biedt een passende oplossing door het wettelijk verankeren van een zorgvuldige belangenafweging, gebaseerd op proportionaliteit en subsidiariteit. De invoering van een uniforme openbare voorbereidingsprocedure versterkt de transparantie en rechtsbescherming.

Daarnaast erkent de wet dat naast wetenschappelijk onderzoek ook andere vormen van kennisverwerving en informatievoorziening legitiem zijn, zoals genealogisch onderzoek en het recht van nabestaanden op informatie. Hiermee wordt het te enge interpretatiekader uit de Uitvoeringswet AVG terecht verbreed.

Wij pleiten ervoor dat de ruimte voor belangenafweging in de praktijk bij archiefbeheerders en archivariissen blijft liggen, binnen de grenzen van de wet. Archivariissen beschikken over de benodigde professionele deskundigheid en onafhankelijkheid om deze afwegingen zorgvuldig te maken.

6. Conclusie: noodzakelijke stap voor de toekomst

De voorgestelde wetswijziging is een belangrijke stap richting de structurele digitale toegankelijkheid van overheidsarchieven. Dit is van essentieel belang voor het behoud en toegang van deze archieven als cultureel en democratisch erfgoed, voor wetenschappelijk onderzoek en voor een open en kritische dialoog met het verleden.

Wij ondersteunen daarom dit wetsvoorstel en hopen dat het spoedig wordt behandeld en in werking treedt.